

DAGBOEK

»PRIVÉ-DOMAIN«

NR. 98

SOFIA TOLSTOJ

DAGBOEK

VERTAALD EN BEZORGD DOOR T. BEKMAN

AMSTERDAM · UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS

Copyright Nederlandse vertaling © 1984
B.V. Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Dnevnik*
Omslagillustratie: Dubbelportret ter gelegenheid
van het achtenveertigjarig huwelijk, 1910

ISBN 90 295 4874 6

INHOUD

Dagboek 7	
Uit een ander schrift 355	
Noten 383	
Sofia Tolstoj en haar dagboek 398	

8 oktober

Weer een dagboek – ik heb er een beetje het land over dat oude gewoonten weer terugkomen, die ik allemaal had afgezworen toen ik trouwde. Ik placht het te schrijven als ik problemen had; dat is nu kennelijk weer het geval.

Deze twee weken ben ik met hem, mijn man, heel gewoon omgegaan, zo leek het mij tenminste; en ik voelde me opgewekt: hij was mijn dagboek, ik had niets voor hem te verbergen.

Maar sinds gisteren, sedert hij tegen me zei dat hij niet in mijn liefde geloofde, ben ik echt bang. Ik weet wel waarom hij er niet in gelooft. Ik heb het gevoel dat ik niet kan zeggen noch opschrijven wat ik denk. Ik heb altijd, al heel lang, gedroomd van de man die ik zou liefhebben als een man uit één stuk, een nieuw en *zuiver* mens. Ik stelde me voor – en dat waren kinderfantasieën, waar ik nu nog moeilijk van af kan komen – dat die man altijd onder mijn ogen zou zijn, dat ik zijn geringste gedachten en gevoelens zou kennen, dat hij zijn hele leven alleen van mij zou houden, en dat wij beiden, *hij* en *ik*, anders dan de anderen, niet zouden hoeven 'uitrazen', zoals iedereen dat doet om daarna respectabel te worden. Ik hechtte zo aan al die mijmeringen! Dank zij die dromerijen ging ik zogenaamd van P. houden¹; dat wil zeggen ik hield van mijn dromen en maakte P. tot hun verlengstuk.

Het was niet moeilijk om mij te laten meeslepen, verder en verder: ik heb nooit kunnen stilstaan, maar ben altijd verder gegaan zonder na te denken. Toen ik ging trouwen moest ik al mijn vroegere gedroom aan de kant zetten en inzien dat het kinderdwaasheid was geweest – en dat kan ik niet. Zijn hele ver-

leden (dat van mijn man) vind ik zo vreselijk dat ik het gevoel heb me daar nooit mee te zullen verzoenen. Misschien pas als er andere doeleinden in het leven komen—kinderen, die ik zo graag wil hebben, zodat ik een echte toekomst heb en in mijn kinderen die zuiverheid kan vinden, zonder verleden, zonder al dat weerzinwekkende dat ik nu in mijn man zie en dat me zo bitter stemt. Hij begrijpt niet dat dat verleden van hem een heel leven is, met duizenden gevoelens, goede en kwade, waar ik part noch deel aan heb—net zoals ik part noch deel heb aan zijn jeugd, die verdaan is aan de hemel weet wie en wat. En hij snapt ook niet dat ik hem álles geef, dat er in mij niets ‘verdaan’ is, dat het alleen mijn kindertijd is waaraan hij geen deel heeft gehad. Trouwens, die kinderjaren behoren ook aan hem. Mijn beste herinnering is mijn nog kinderlijke, maar eerste gevoel van liefde—voor hem; en het is niet mijn schuld dat dat nu kapot is. En waarom? Was het dan slecht? Hij heeft zijn leven vergooid, zijn krachten verspild en is toen tot deze liefde gekomen, nadat hij door zoveel smerigheid heen gegaan was; en dat liefdesgevoel komt hem nu zo sterk en heerlijk voor omdat de tijd lang, lang voorbij is dat hij dat meteen aan het begin had kunnen ondervinden, zoals het met mij gegaan is. Nou ja, mijn verleden is ook niet vrij van verkeerde dingen, maar lang niet zoveel.

Hij schept er genoegen in mij te kwellen, mij te zien huilen, omdat hij me niet gelooft. Hij zou willen dat ik ook zo’n leven geleefd had en evenveel slechts had doorgemaakt als hij, zodat ik dat positieve gevoel beter zou begrijpen. Het ergert hem instinctief dat het geluk mij zo gemakkelijk ten deel gevallen is, dat ik het heb aangegrepen zonder nadenken en zonder ervoor geleden te hebben. Maar ik ga niet huilen uit eigenliefde. Ik wil niet dat hij ziet hoe ik gekweld word—laat hij maar denken dat ik het altijd makkelijk heb.

Gisteren—grootvader was hier—ben ik expres naar beneden gegaan om hem te zien, en toen ik hem zag kwam er een heel speciaal gevoel van sterke liefde over me. Ik hield zoveel van hem op dat ogenblik, ik wilde naar hem toe gaan—maar het leek me dat als ik hem zou aanraken, dat heerlijke gevoel zou verminderen, dat het een soort heiligschennis zou zijn. Maar ik

zal nooit laten merken wat er in mij omgaat, en dat kan ik ook niet. Ik zit zo vol stomme eigenliefde dat ik, als ik maar het minste wantrouwen of onbegrip merk, dichtklap. Dan word ik gewoon nijdig. Wat doet hij me ook aan! Langzamerhand zal ik me helemaal in mezelf opsluiten en zijn leven vergallen.

Maar wat heb ik een medelijden met hem op die ogenblikken dat hij me niet gelooft, als hij tranen in de ogen heeft en zo deemoedig en droevig kijkt. Ik zou hem kunnen verstikken van liefde op zo'n moment—maar toch achtervolgt mij de gedachte: hij gelooft me niet, hij gelooft me niet. Vandaag kreeg ik ineens het gevoel dat hij en ik meer en meer ieder op onszelf komen te staan, dat ik mijn treurige wereldje begin op te bouwen, en hij het zijne—een wantrouwig en nuchter wereldje. Onze betrekkingen zijn me zelfs banaal gaan voorkomen. En ik ben gaan twifelen aan zijn liefde. Hij kust me, en ik denk intussen: dat is lang niet de eerste keer dat hij lustgevoelens heeft. Ik voel me dan zo pijnlijk gekwetst in mijn liefde, hij heeft er vast niet genoeg aan, terwijl die voor mij alles is, het begin en het einde. Ik heb me ook wel eens laten meeslepen, maar alleen door mijn gedachten, hij door echte vrouwen, knappe meiden met echte gezichten, harten en karakters waarop hij verliefd werd, waar hij dol op was, zoals hij nu dol op mij is, zolang het duurt. Het klinkt banaal, maar dat komt niet door mij, maar door zijn verleden. Ik kan het niet helpen, maar ik kan God niet vergeven dat hij de wereld zo gemaakt heeft dat iedereen eerst moet 'uitrazen' voor hij een fatsoenlijk mens wordt. Wat zou het mij uitmaken wie en wat hem vroeger heeft beziggehouden of nu bezighoudt of dat ooit in de toekomst zal doen, als ik niet van hem hield? [...]

9 oktober

Gisteren hebben we een openhartig gesprek gehad, en dat luchtte me op, het werd me zelfs helemaal vrolijk te moede. Vandaag hebben we fijn paardgereden; maar toch heb ik nog een bedrukt gevoel. Ik heb vannacht zulke nare dromen gehad, ik denk niet voortdurend aan ze, maar ben er wel somber door gestemd. Vanochtend moest ik weer aan mama denken, daar

werd ik vreselijk bedroefd van; maar verder gaat het wel goed. Ik treur niet om het verleden, maar zal het altijd blijven zegenen. Ik heb in mijn leven veel geluk gekend. Mijn man schijnt tot rust gekomen te zijn, hij gelooft in me, wat God geve. Ik zie weliswaar dat ik hem niet veel geluk bezorg. Ik lijk wel te slapen en niet wakker te kunnen worden. Als ik zou ontwaken zou ik een ander mens zijn. Maar wat daarvoor nodig is weet ik niet. [...] Er lijkt iets boven mijn hoofd te hangen. Ik heb aldoor het gevoel dat ik spoedig zal sterven. Dat is vreemd, nu ik een man heb. Ik hoor hem slapen en ik ben bang alleen. Hij laat me niet vlak bij zich komen, en dat stemt me droef. Alle fysieke uitingen zijn zo weerzinwekkend.

11 oktober

[...] Hij wordt met de dag koeler en koeler, terwijl ik hem meer en meer liefheb. Als hij zo blijft, houd ik het niet lang meer uit. Hij is wel eerlijk, hij kan niet bedriegen. Als hij niet liefheeft doet hij niet alsof, en houdt hij echt van je, dan zie je dat aan al zijn bewegingen. [...] Ik moet et aldoor aan denken hoe prettig ik het thuis had, terwijl nu, o God, mijn binnenste uiteengerukt wordt. Niemand houdt van me: tante² alleen uit plichtsgevoel, en met mijn mans liefde is het uit. Moeder, lieve moeder, en Tanja, wat waren ze goed en lief, waarom ben ik van ze weggegaan! En die arme Liza³ heb ik zo dwars gezeten, wat voel ik me ellendig en bedroefd, afschuwelijk. Terwijl Ljovotsjka⁴ zo geweldig is. Ik besef dat ikzelf aan alles schuldig ben, ik en niemand anders, en ik durf hem niet te laten merken dat ik droef gestemd ben, ik weet hoe mannen geërgerd worden door dat malle vrouwen-getreur. Eerst troostte ik me wel met de gedachte dat het weer over zou gaan—maar dat lukt nu niet meer, het gaat niet over, het wordt alleen maar erger. Papa schrijft: 'Je man houdt hartstochtelijk van je.' Ja, hij hield 'hartstochtelijk' van me, dat is waar, maar die hartstocht gaat voorbij, daar heeft niemand bij stil gestaan, alleen ik heb dat ingezien: dat hij door hartstocht werd bevangen, maar me niet echt beminde. En ik had eraan moeten denken dat hij zelf voor die hartstochtelijke bevlieging duur moet betalen, want het is geen

pretje om lange tijd, je hele verdere leven, te moeten optrekken met een vrouw van wie je niet houdt. Waarom heb ik hem ongelukkig gemaakt—die lieve jongen, op wie iedereen zo dol is? Ik heb deze keer egoïstisch gehandeld door met hem te trouwen. Ik kijk soms naar hem en denk hetzelfde wat hij van mij dacht: ik zou haar willen liefhebben, maar ik kan het niet meer.

Deze hele laatste tijd is als een droom voorbijgegaan. Ik werd geplaagd: zie je hoe fijn het is, zeiden ze, denk maar niet meer aan dat andere! Maar alles wat ik eerst had: energie, werklust, levenslust, zin in het huishouden—het is allemaal verdwenen. Het liefst zou ik de hele dag met gekruiste armen zitten te zwijgen en me overgeven aan bittere gedachten. Ik had willen werken, maar heb het opgegeven. Waarom zou ik dat domme huismutsje opzetten dat me alleen maar kwelt. Ik zou dolgraag wat pianospelen, maar dat is hier zo lastig, boven is het heel erg gehorig en de piano die beneden staat is slecht. Vandaag stelde hij voor dat hij naar Nikolskoje zou gaan en ik hier zou blijven. Ik had moeten toestemmen, hem moeten verlossen van mijn persoon—maar ik miste de kracht om dat te doen. Nu speelt hij geloof ik boven vierhandig met Olga. Arme jongen, hij zoekt overal verstrooiing om maar van mij af te komen. Waarom leef ik nog op deze wereld?

13 november

Het ongeluksgetal—dat was het eerste wat door mijn hoofd ging. Het lucht mij altijd op als ik met hem praat, egoïste die ik ben, want dan kan ik hem makkelijker voor me winnen, en dat stelt me gerust.

Het is waar, ik kan geen nuttige bezigheid vinden. Hij is gelukkig, want hij is knap en talentvol; ik ben geen van beide. Van liefde alleen kun je niet leven, maar ik ben zo begrensd, ik kan totnutoe niets anders doen dan aan hem denken. Voelt hij zich niet goed, dan moet ik al denken: stel je voor dat hij sterft, en drie uur lang gaan er sombere gedachten door me heen. Is hij vrolijk, dan denk ik: als die stemming maar niet omslaat, ik ben er zelf zo gelukkig van dat ik ook weer over niets anders kan denken. En is hij weg of aan het werk, dan moet ik toch ook

weer aan hem denken, ik luister of hij er niet aankomt, en als hij hier is let ik op de uitdrukking van zijn gezicht. Het komt vast door mijn zwangerschap dat ik nu in zo'n abnormale toestand verkeer en dat beïnvloedt hem ook een beetje.

Het is niet zo moeilijk om werk te vinden, er is genoeg te doen, maar je moet eerst enthousiasme opbrengen voor die alledaagse dingen—dan kun je voor de kippen gaan zorgen, wat op de piano pingelen, lezen—veel rommel en heel weinig goeds—of augurken innemen. Ik weet, dat zal allemaal wel komen als ik mijn makkelijke meisjesleventje vergeet en me aanpas aan het buitenleven.

Ik wil niet in een routine vervallen en me doodvervelen—en dat zal ik ook niet doen. Ik zou willen dat mijn man grotere invloed op me had. Vreemd, ik ben gek op hem, maar zijn invloed voel ik maar weinig. Soms maak ik lucide ogenblikken door, dan begrijp ik alles en zie ik duidelijk hoe goed het leven op deze aarde is, ik heb veel verplichtingen, maar dat stemt me juist opgewekt; dan gaat dat gevoel echter weer over en vergeet ik dat allemaal. Ik weet dat dat inzicht terug zal komen en zal blijven, ik wacht erop. Dan zal de machine opgewonden worden en zal ik beginnen te leven, dat wil zeggen actief leven. Vreemd, ik kijk daarnaar uit als naar iets dat zeker komt, zoals je naar naderende feestdagen uitkijkt, of naar de zomer. Nu ben ik weer ingedommeld, zodat zelfs de reis naar Moskou of de komst van de baby geen opwinding of vreugde in me veroorzaakt, niets. Ik zou een middel willen weten om me op te frissen en goed wakker te maken.

Ik heb lang niet gebeden. Tot voor kort had ik ook plezier in de uiterlijke kanten van de godsdienst. Ik stak heimelijk een waskaarsje aan voor de ikoon, legde er bloemen bij neer, deed de deur op slot, knielde en bad wel een uur of twee. Nu vind ik dat allemaal dom en belachelijk—maar toch denk ik er graag aan terug. [...]

Ik weet zeker dat ik in Moskou, terug in mijn vroegere leven, op zal frissen en een duidelijke, en natuurlijk positieve, kijk op mijn nieuwe leven zal krijgen; want alles wat er negatief aan is komt door mezelf. Als hij nu maar het geduld heeft om mijn

onuitstaanbare stemming in deze overgangstijd te accepteren... Ik ben nu alleen, kijk om me heen—en voel me treurig. Alleen zijn vind ik afschuwelijk, ik ben het niet gewend. Thuis ging er zoveel om, en hier is het zo'n dooie boel als hij er niet is. Hij is haast altijd op zichzelf en snapt dat niet. Hij is eraan gewend alleen te zijn en afleiding te zoeken in zijn werk, niet in mensen, je naasten, zoals ik. Enfin, ik zal daar ook wel aan wennen. Maar nu—nooit hoor je een vrolijke stem, het is of ze allemaal dood zijn. En dan wordt hij nog boos als ik het niet leuk vind zonder hem achter te blijven. Dat is onbillijk van hem, maar hij kan dat ook niet begrijpen, hij heeft niet in een gezin geleefd. [...]

23 november

Hij staat me tegen met zijn 'volk'. Naar mijn gevoel moet hij kiezen: óf mij—dat wil zeggen mij als vertegenwoordigster van het gezin—óf het volk en zijn vurige liefde voor dat volk. Dit is egoïsme. Maar ja... Ik leef voor hem, door hem, ik wil hetzelfde als hij, maar ik krijg het soms benauwd hier. Vandaag ben ik weggelopen, omdat alles en iedereen me de keel uithing. Tante, en de studenten⁵, en Natalja Petrovna⁶, de muren, het hele leven. Ik schaterde het bijna uit van vreugde toen ik stilletjes alleen het huis was uitgevlucht. Niet dat ik L. niet meer kan uitstaan, maar ik voelde opeens dat hij en ik aan een verschillende kant staan, dat wil zeggen dat zijn volk mij niet *helemaal* kan absorberen, zoals het *hém* doet, en dat hij niet *helemaal* door mij geabsorbeerd kan zijn, zoals ik door hem ben. Heel eenvoudig. En als ik hem niet absorbeer, als ik een pop ben, alleen maar zijn vrouw, maar geen *mens*—dan kan ik en wil ik zo niet verder leven. Natuurlijk, ik heb niets om handen, maar ik ben niet van nature lui—ik weet nog niet, of liever ik heb me er nog niet van overtuigd waar en wat er te werken valt. Hij is ongeduldig en boos. Niets aan te doen! Ik voel me vandaag zo goed, zo vrij, omdat ik mijn eigen baas ben—en hij was wel nors en somber, maar heeft me goddank niet aangeraakt. Ik weet, hij is een mens met een rijk innerlijk leven, er zitten allerlei krachten in hem, hij is poëtisch, intelligent—maar het ergert mij dat hij door al die dingen wordt beziggehouden op een *sombere* manier. Soms

overvalt me de sterke behoefte me vrij te maken van zijn invloed, die ietwat drukkend is, en me niets van hem aan te trekken—maar dat kan ik niet. Dat drukkende komt omdat ik zijn gedachten denk, met zijn blik rondkijk, me inspan om met hem samen te smelten, zodat ik mezelf verlies. Ik ben niet meer die ik was; en dat heeft me geen goed gedaan. Maar van nu af zal ik telkens wegelopen of ergens heen rijden als het me te bar wordt. Als je het huis uit gaat voel je je opeens zo vrij! Maar ik moest wel voortdurend aan hem denken: hij zou me zoeken, heen en weer lopen, ongerust worden. Toen had ik er geen plezier meer in en ik ging weer naar huis. Hij keek somber, ik ging bijna huilen. Hij zei niets tegen me. Het is angstig om met hem te leven—elk ogenblik kan hij weer een bui krijgen dat hij het volk zo liefheeft, dan is het met mij afgelopen. Hij houdt ook wel van mij, net zoals hij altijd van zijn school hield, en van de natuur, en van het volk, misschien van zijn literatuur, van alles een beetje, maar dit is een nieuwe bevinging.

Tante kwam en vroeg waarom ik het huis uitgegaan was en waarheen; ik wou haar ontstemmen en zei dat ik van de studenten was weggelopen (want zij verdedigt die altijd). Daar was niets van waar, ik ben niet in het minst boos op ze, het is eenvoudig mijn oude gewoonte om ruzie te maken en te klagen. Ik was zó maar het huis uit gelopen, het verveelde me steeds maar op één plaats te zitten, thuis kon ik ook nooit lang stilzitten. En hier is aldoor maar tante, en Natalja Petrovna, en weer tante en weer Natalja Petrovna, en daar tussendoor de studenten. Mijn man is vandaag stil en kil. Alsof hij er helemaal niet is. Ik zou net zo goed weg kunnen gaan, ver weg, ik zou eens kunnen kijken hoe het thuis gaat, en dan zou ik hier weer terugkomen. Nu ja, ik ga nog maar wat pianospelen. Hij is in de badkamer; hij is vandaag een vreemde voor me.

16 december

Ik heb het gevoel dat ik nog eens de hand aan mezelf sla van jaloezie. 'Ik ben zo verliefd als nooit tevoren!' En dat op een gewone boerenvrouw, een dikke vrouw met een wit gezicht. Wat ontzettend! Ik heb al met veel belangstelling naar een dolk en

geweren gekeken. Maar één stoot of schot—gemakkelijk genoeg. Zolang er nog geen kind is. En die vrouw woont hier, een paar passen hiervandaan. Het maakt me gek. Ik ga wat uit rijden. Ik kan haar dadelijk tegenkomen. Dus zo verliefd was hij op haar. Kon ik zijn dagboek en zijn hele verleden maar verbranden.

Zo, ik ben weer terug, maar ik voel me nog beroerder, ik heb hoofdpijn en ben uit mijn humeur. Er drukt en drukt steeds maar iets op me. Toch was het fijn buiten, ik was zo vrij en ongedwongen en had zo de ruimte. Daardoor wil je ook ruim denken en ademhalen en leven. Hier is het leven zo benepen. Liefhebben is moeilijk, maar als je iemand liefhebt vult het je hele wezen, je zou je ziel en zaligheid ervoor willen geven dat het niet ophoudt, van geen van beide kanten. Het wereldje waarin ik leef is klein en eng zonder hem. Toch kunnen we onze wereldjes niet verenigen. Hij is zo knap, zo actief en competent,—en dan dat afschuwelijke lange verleden van hem. Terwijl mijn verleden zo kort en onbetekenend is. Ik werd vandaag al bang bij de gedachte aan het vertrek naar Moskou. Daar zal ik nog nietiger worden... Ik voel duidelijk: als ik een leven en een wereld zal hebben waarmee ik tevreden ben, dan is dat hier in Jasnaja Poljana, zonder andere mensen, in mijn gezin, met al de dingen die ik zelf schep. Ik heb het begin van al zijn verhalen gelezen en overal waar het over liefde en vrouwen ging stootte het me af, kreeg ik een naar gevoel, ik had alles willen verbranden. Ik wou dat ik nergens aan zijn verleden herinnerd werd. En ik zou niet eens spijt hebben dat zijn werk verloren was gegaan, want van jaloezie word ik een vreselijke egoïst. Als ik hem ook zou kunnen vernietigen en hem dan opnieuw tot leven roepen zoals hij vroeger was, zou ik dat graag doen.

9 januari

Nooit in mijn leven ben ik zo ongelukkig geweest door schuldbesef. Nooit heb ik me kunnen indenken dat ik zo schul-

dig kon zijn. Ik voel me zo ellendig dat tranen me de hele dag verstikken. Ik durf niet met hem te praten, ik durf hem niet aan te kijken. Nog nooit is hij me zo lief en dierbaar geweest, en nog nooit heb ik mezelf zo waardeloos en weerzinwekkend gevonden. En hij is niet boos, hij houdt nog steeds van me, en zijn blik is zo deemoedig, haast als van een heilige. Met zo'n man kun je sterven van geluk en van vernedering. Ik voel me heel akelig. Door geestelijke oorzaken ben ik lichamelijk ziek. Ik had zo'n pijn dat ik dacht dat ik een miskraam zou hebben. Het maakte me gek. De hele dag bid ik, net alsof mijn schuld daar minder van wordt en alsof ik daarmee kan goedmaken wat ik misdaan heb. Ik voel me beter als hij weg is. Dan kan ik huilen en met liefde aan hem denken; maar als hij erbij is word ik gekweld door mijn geweten, door zijn lieve blik en zijn gezicht, dat ik sinds gisteren al niet meer heb aangekeken en dat mij zo dierbaar is. Hoe kan ik hem ook maar iets onaangenaams aandoen! Steeds moest ik eraan denken hoe ik die domme woorden zou goedmaken, of dat ik ze niet meer kón goedmaken, en hoe ik voor hem een beter mens kon worden. Méér van hem houden kan ik niet, want ik houd al tot het uiterste maximum van hem, met al mijn krachten, zo hevig dat ik geen enkele andere gedachte heb, geen andere verlangens, niets anders is er in mij dan liefde voor hem. En in hem is niets slechts, niets waarvan ik maar in mijn hoofd zou kunnen halen hem een verwijt te maken. Hij gelooft me nog steeds niet, hij denkt dat ik verstrooïing nodig heb—terwijl ik niets nodig heb dan alleen hem. Als hij eens wist met hoeveel vreugde ik aan de toekomst denk—niet met verstrooïing, maar met hem en met al wat hem ter harte gaat. Zo probeer ik zelfs te houden van wat mij nooit aanstond—zoals bij voorbeeld van Auerbach⁸.

Gisteren had ik een bevlieging om dwars te zijn; dat heb ik niet eerder zo sterk gehad. Heb ik werkelijk zo'n walgelijk karakter of kwam het door die stomme zenuwen en door de zwangerschap? Ik hoop dat het dát is, want ik weet dat ik van nu af *ons geluk zal koesteren*—als ik het tenminste al niet bedorven heb.

Wat een vreselijke gedachte! Het had allemaal zo prettig en goed kunnen zijn. [...]

[...]

14 januari

[...] Het gaat me tegenstaan hier in het hotel te wonen.⁹ Als er iets is dat me hier bevalt is het alleen maar dat ik in het Kremlin ben met mijn familie en natuurlijk met Ljovotsjka. Ik zou al gauw weer naar huis terug kunnen, ik weet dat dat grotendeels van mij afhangt, maar ik heb nog geen zin alweer afscheid van mijn familie te nemen, en ik ben gewoon te lui om hier weer op te breken. Vandaag heb ik akelig gedroomd. We waren in een kolossaal park en daar kwamen de vrouwen en meisjes van ons Jasnaja ons bezoeken, maar ze waren allemaal als mevrouwen gekleed. Zij kwamen allemaal achter elkaar aan lopen, en de laatste was A. in een zwarte zijden japon. Ik praatte met haar, maar toen maakte zich zo'n woede van me meester dat ik haar kind ergens vandaan trok en het in stukken begon te trekken. De beentjes, het hoofd, alles rukte ik los in een verschrikkelijke razernij. Toen kwam Ljovotsjka, ik zei tegen hem dat ik nu naar Siberië verbannen zou worden, maar hij raapte de beentjes en armpjes, alle ledematen bijeen en zei dat het helemaal niet erg was, het was maar een pop. Ik keek en inderdaad: het lichaampje was van lappen en zeemleer. Toen ergerde en schaamde ik me dood. [...]

Soms voel ik een dwaas, maar nauwelijks bewust verlangen mijn macht over hem aan te wenden, dat wil zeggen gewoon de wens dat hij doet wat ik zeg. Maar hij zet mij altijd op mijn nummer, waar ik dan eigenlijk erg blij om ben, en dat verlangen verdwijnt weer.

[...]

29 januari

Het leven hier in het Kremlin bevalt me helemaal niet meer— ik word steeds meer overmand door dat onprettige gevoel van nietsnutterij, van een leven zonder doel, zoals het in mijn meisjesjaren was. En alles wat ik gedacht had dat mijn plicht en doel als

getrouwde vrouw zou zijn, is vervluchtigd sinds Ljovotsjka mij heeft laten voelen dat je niet bevredigd kunt zijn door alleen maar het gezinsleven, door alleen maar echtgenoot of echtgenote te zijn, maar dat je daarnaast nog iets anders nodig hebt. *Niets is er nodig behalve jou. Ljovotsjka kletst!*¹⁰

3 maart

Ik zit alleen te schrijven; altijd hetzelfde liedje. Maar ik verveel me niet als ik alleen ben, ik ben eraan gewend. En ik heb die zalige zekerheid dat hij van me houdt, voortdurend van me houdt. Als hij thuiskomt is het zo heerlijk als hij naar me toe komt, me iets vraagt en zelf iets vertelt. Ik voel me zo opgewekt, het is goed om te leven! Ik heb *zijn* dagboek gelezen, en dat maakte me blij.¹¹ Ik en zijn werk – verder is er niets dat hem interesseert. Gisteren en vandaag was hij erg geconcentreerd bezig. Dan durf ik hem niet te storen – hij schrijft en denkt. Ik ben bang dat hij geïrriteerd zal worden en zich zal bedenken dat hij het niet altijd en overal met mij zal kunnen uithouden... Ik ben blij dat hij aan het schrijven is. Vandaag had ik naar de mis gewild, maar ik ben thuis gebleven – ik kan hier ook bidden. Sinds ik getrouwd ben is al wat ritueel, al wat vals is me nog meer gaan tegenstaan. Met al mijn kracht wil ik nu voor het huishouden zorgen en nuttig werk doen. Maar ik ben onhandig en weet niet hoe ik het moet aanpakken. Alles komt met de tijd. Het stuit me tegen de borst om ijverig in de weer te zijn en mijzelf en anderen wijs te maken dat ik het zo druk heb. En wie zou ik iets willen wijsmaken, en waarom? [...] Maar wat is het licht buiten, en in mijn hart ook! Langzamerhand raak ik met iedereen verzoend. Met de studenten, met het volk, met tante – en natuurlijk met alles waar ik eerst tegen tekeering. Ljova's invloed is sterk, en het doet me goed die invloed te voelen.

26 maart

Ik voel me niet goed en ben apathisch. Hij is vanmorgen vroeg naar Toela gegaan, en het lijkt wel of ik hem een maandlang niet gezien heb. Alsof mijn geluk al heel lang geleden opgehouden is. Als ik hem al zie is het nog of hij er niet is, of hij een geest is

en niet de echte Ljovotsjka. Mijn liefde voor hem zit ergens ver weg; maar toch voel ik die liefde en ik weet dat die alleen me staande houdt. Vandaag ben ik al het huispersoneel langsgegaan; niets prettig! Zieken, ongelukkigen—allemaal hebben ze iets te klagen. De een is ziek, de ander heeft een of ander verdriet. En velen proberen met een slimmigheid iets gedaan te krijgen. Daarna voelde ik me nog eenzamer. Tante is een goede ziel, ze is rustig en bedaard, maar ik voel me niet op mijn gemak met haar—ze is nu eenmaal oud. [...]

Gisteren was hij ergens door gekrenkt, maar hij zei niet rond-uit wat er was. Alles is tussen ons dus toch niet helemaal simpel en open. Ik wil hem altijd het liefst alles zeggen wat me dwarszit of boos maakt, al durf ik dat soms niet. Ik ben verwend. Ljova geeft mij té veel geluk. Ik ben gek op zijn vrolijke en zijn boze buien, zijn lieve, lieve gezicht, die deemoedige blik, maar ook die ergernis. Dat uit zich bij hem allemaal op zo'n verfijnde manier dat hij *bijna* nooit iemand in zijn gevoelens kwetst.

Het is prettig hier zo te zitten, bijna machinaal op een stuk papier te tekenen en aan hem te denken. Alles door mijn hoofd te laten gaan, mij hem voor te stellen in al zijn gedaanten, met alle mogelijke uitdrukkingen. Met de pen tekenen—dat is maar een middelje om me beter in hem te verdiepen en mij hem levendiger voor de geest te halen. Als hij thuiskomt voel ik me altijd zo blij dat het pijn doet. Wat hij me ook probeert te verzekeren, hij kan nooit zoveel van mij houden als ik van hem. Zou hij ooit zo door ongeduld gekweld op mij wachten?

1 april

Ik voel me niet goed. Het leven is saai; Ljova is weg. Mijn grote tekortkoming is dat ik niet in staat ben in mijzelf 'resources' te vinden. En dat is belangrijk en noodzakelijk in het leven. Het is zomerweer, heerlijk, maar mijn stemming is weemoedig, zoals 's zomers vaak het geval is. Het is leeg en eenzaam om me heen. Ljova is vol zorgen voor het werk, het bedrijf, maar ik hoef nergens voor te zorgen... Waartoe ben ik in staat? Toch kan ik zo maar niet voortleven. Ik zou meer om handen willen hebben; maar natuurlijk werk dat zin heeft. Ook

in vroeger jaren, als het weer in de lente zo prachtig was, wou ik altijd iets ondernemen, ergens heen—God weet waar je allemaal over droomt. Maar nu kan ik niets ondernemen en dat dwaze streven naar iets vaags is er niet, want ik voel onwillekeurig dat hij al alles gevonden heeft, er valt niets meer te zoeken. Soms is dat toch wel een beetje saai. Veel geluk, maar weinig om handen. En al te veel van het goede werkt vermoeiend. Als tegenwicht moet je dan iets te werken hebben. Wat vroeger werd gevuld door dromerijen en de wereld van de verbeelding moet nu gevuld worden door werk van een of andere aard, door dingen van de echte wereld, niet die van de verbeelding. [...]

[...]

10 april

Hij is op weg om papa in Toela te halen, en ik mis hem al erg. Ik heb zijn brieven aan V.A. gelezen.¹² Ze waren beiden nog jong; hij hield niet van haar, maar van het verliefd zijn, en hij verlangde naar het gezinsleven. Wat herken ik hem overal goed! Zijn leefregels, zijn bewonderenswaardige gerichtheid op alles wat goed—moreel goed—is. Wat is hij toch een ontzaglijk lieve man. Toen ik zijn brieven gelezen had was ik niet eens jaloers, net alsof hij het niet was, en alsof het ook niet V. was, maar een vrouw van wie hij moest houden—nog eerder *ik* dan V. Ik verplaatste mij in hun wereld. Zij is een knap meisje, maar in wezen zit er niet veel bij, en ze lijkt alleen zo lief omdat ze nog zo jong is en op zedelijk gebied nog zo onervaren. Hij is helemaal dezelfde die hij nu is, hij hield niet echt van haar, maar van de liefde en het goede. Hun samenzijn in Soedakovo werd me ook duidelijk... de piano, de sonates, haar schattige zwarte kopje, vertrouwelijk en goedig. Hun jeugd (hoor dat nu! Ik schijn te denken dat ik al oud ben), de natuur, de afzondering op het platteland. Dat is allemaal begrijpelijk en daarover hoef ik niet bedroefd te zijn. Toen las ik ook zijn plannen voor hun gezinsleven. Arme jongen, hij was nog te jong om te begrijpen dat, als je eerst het geluk gaat *beschrijven*, je later wel tot de ontdekking moet komen dat je er een verkeerde voorstelling en ver-

wachting van had. Maar het zijn sympathieke, goede dromerijen.

24 april

Ljova is óf oud geworden óf ongelukkig. Zou hem nu echt niets belang inboezemen behalve de financiën, het bedrijf, de brandewijnstokerij?¹³ Als hij niet eet, slaapt of zit te zwijgen is hij op het landgoed bezig, hij loopt en loopt daar maar rond, aldoor alleen. En ik verveel me—ik ben alleen, helemaal alleen. Zijn liefde voor mij uit zich in het machinale kussen van mijn handen en in het feit dat hij me goed behandelt, en niet slecht.

[...]

[...]

29 april

's Avonds. [...] Vervelend dat Ljova met iets van vijandelijkheid naar mijn onmacht kijkt—alsof het mijn schuld is dat ik zwanger ben. Ik kan hem nergens mee helpen.

Er is nog een reden waarom ik afkeer van mezelf voel. (In een dagboek moet de waarheid vóór alles gezegd worden.) Ik moest er met veel plezier aan terugdenken dat V. V. verliefd op me was. Zou ik het nu nog leuk vinden als er iemand verliefd op me werd? Wat een kleingeestige gedachten, jakkes. Ik kon toen alleen maar om hem lachen. Nooit had ik enig ander gevoel jegens hem—alleen maar afkeer en een totaal gebrek aan achting. Intussen drijft Ljova verder en verder van me weg. Bij hem speelt de fysieke kant van de liefde een grote rol. Dat vind ik afschuwelijk; bij mij speelt dat helemaal geen rol, integendeel. Maar hij is wel zedelijk integer—en dat is het voornaamste.

8 mei

De zwangerschap is de schuld van alles; voor mij is de toestand ondragelijk, lichamelijk en geestelijk. Lichamelijk heb ik voortdurend klachten; geestelijk ben ik ten prooi aan verschrikkelijke verveling, een gevoel van leegte, een diep zwaar-moedige stemming. En voor Ljova besta ik niet. Ik merk dat hij me niet verdragen kan—dus nu heb ik nog maar één doel: hem

met rust te laten en, voor zover mogelijk, uit zijn leven te eclipseren. Ik kan hem geen enkel genoegen doen, want ik ben in verwachting. Wat is het een bittere waarheid dat je pas ondervindt hoezeer een man je liefheeft als je in verwachting bent.

Hij is bij de bijenkorven, ik zou er ik weet niet wat voor geven om daar ook heen te gaan, maar ik doe het niet want ik heb erge hartkloppingen en je kunt daar niet goed zitten, bovendien dreigt er een onweer en heb ik hoofdpijn. Maar hier verlang ik naar hem, ik heb zin om te huilen, ik wil niet onaangenaam voor hem zijn, of vervelend, te meer omdat hij zelf ook ziek is. Meestal voel ik me niet op mijn gemak met hem. Als hij bij uitzondering even lief tegen me is, is dat meer uit gewoonte, alsof hij zich verplicht voelt de vroegere betrekkingen te handhaven, al is er geen liefde meer. Hij zou het vast ook vreselijk vinden eerlijk te moeten bekennen dat hij me eens heeft liefgehad, nog maar kort geleden, maar dat het nu allemaal over is. Als hij eens wist hoe hij veranderd is, als hij in mijn huid kon kruipen, dan zou hij snappen hoe het is om te moeten leven zoals ik. We kunnen elkaar absoluut niet helpen. Hij zal wel weer tot bezinning komen als het kind geboren wordt. Zo gaat het altijd. Dat is dat ellendige algemene gareel, waarin iedereen loopt en waar we een tijdje geleden zo bang voor waren. Toch houd ik nog steeds veel van hem, meer dan ooit, ongelukkigerwijze. Wanneer zal ik ook in dat akelige gareel gaan lopen?

9 mei

[...] Mama zegt dat zij het heel wat prettiger en beter kreeg toen haar eerste huwelijksjaren voorbij waren, toen er kinderen waren en het hele leven zich op hen concentreerde. Dat zal zeker wel zo zijn. Ik ben afschuwelijk, ik heb nukken, maar dat komt omdat ik me doodverveel, aldoor alleen ben, en nu al van af twaalf uur met angst en beven op hem zit te wachten. En hij heeft een slecht karakter, want hij kent zelfs geen medelijden, en dat is toch iets dat iedereen die niet helemaal verdorven is voelt voor ieder lijdend wezen.

[...]

14 juli

Alles is achter de rug, het kind is geboren, ik heb alles door-gemaakt, ben op en treed langzaam het leven weer binnen, met angst, met voortdurende zorg om het kind, en nog meer om mijn man.¹⁴ Er is iets in mij geknapt, iets is er, dat voel ik, dat voortdurend in mij zal blijven pijn doen. Ik geloof dat het de vrees is dat ik mijn plicht jegens *mijn gezin* niet zal vervullen. Ik ben ontzettend schuchter tegenover mijn man geworden, alsof ik ergens diep schuldig aan ben tegenover hem. Het komt me voor dat ik hem tot last ben, dat ik dom ben vergeleken met hem (het oude liedje), dat ik zelfs banaal ben. Ik ben onnatuurlijk gaan doen, want ik ben bang dat ik die banale liefde van een moeder voor haar kindje zal tonen; ook ben ik bang voor mijn onnatuurlijk sterke liefde voor mijn man. Dat probeer ik allemaal te verbergen uit een dwaas, onoprecht schaamtegevoel. Ik troost me er soms mee dat het—naar ze zeggen—een waardige eigenschap is je man en kinderen lief te hebben; ik vrees dat dat het enige is waartoe ik bij machte ben. Ik zou me wat meer moeten ontwikkelen: ik ben zo waardeloos; alweer: voor mijn man en mijn kind. Wat is het gevoel van moederschap een sterk gevoel! Het komt mij helemaal niet vreemd, maar natuurlijk voor dat ik moeder ben. Het is Ljovotsjka's kind—daarom houd ik ervan.

Maar Ljova's geestelijke toestand baart me zorgen. Hij bezit zo'n rijkdom aan gedachten en gevoelens, maar het gaat allemaal teloor. Ik voel zijn volmaaktheid zo goed aan—ik zou God weet wat willen geven opdat hij in dat opzicht gelukkig zou zijn.

23 juli

Tien maanden ben ik getrouwd. Ik ben vreselijk gedepre-meerd; ik zoek machinaal naar steun, zoals mijn kind naar de borst zoekt. Een innerlijke pijn kwelt me. Ljova is ontzettend. Hij kan het landgoed niet goed beheren—daarvoor is hij niet in de wieg gelegd. Hij kan geen rust vinden. En hij heeft niet genoeg aan alles wat hij bezit. Ik weet wat hij nodig heeft, maar dat kan ik hem niet geven. Er is niets waaraan hij nu eens vreug-

de beleeft. Ik ben als een hond aan zijn liefkozingen gewend, maar hij is verkild. Hij probeert me te troosten door te zeggen dat er nu eenmaal ook zulke dagen in het leven zijn. Maar die zijn er wel erg vaak. *Geduld.*

24 juli

Ik ben het balkon opgelopen en werd overmand door een haast pijnlijk prettig gevoel. De natuur is heerlijk, zij doet aan God denken, alles lijkt zo wijd, zo ruim... Mijn familie is weer vertrokken. Mijn moeder is mijn beste vriendin! Ik heb maar weinig gehuild—ik leef nog steeds in een soort afstomping. Mijn man is wat opgeleefd, God zij dank. Ik heb veel voor hem gebeden. Hij houdt van me—geve God ons blijvend geluk. Maar de pijn neemt toe; ik ben als een slak ingekrompen en in mijn schulp gekropen met het voornemen te dulden tot het uiterste. Op mijn zoon ben ik gek; het is een ramp dat ik moet ophouden hem te voeden, dat vergalt mijn leven.

Ik voel een sterke behoefte uit te rusten en van de natuur te genieten—nu voel ik me als een gevangene. Ik wacht vreselijk ongeduldig op de terugkomst van mijn man uit Toela. Ik bemin hem met al mijn kracht, intens, een beetje tegen hem opziend; en ik voel dat dat goed is. Ik ga mij nu opofferen voor mijn zoon...

31 juli

Hij spreekt alleen maar in geijkte termen. Werkelijk, dat werkt dodelijk. Maar hij maakt zich boos—en waarop? Wie is er schuldig? Onze verhouding is beneden alle peil; dat maakt me diep ongelukkig. Hij is zo onaangenaam geworden dat ik hem de hele dag tracht te ontlopen. Hij zegt: 'Ik ga slapen', 'Ik ga in bad', en dan denk ik: Goddank! Dan zit ik met ons jongetje, en mijn hart lijkt te barsten.¹⁵ Mijn kind en mijn man zijn door God van me afgenomen, tot wie we samen zo innig plachten te bidden. Alles lijkt nu afgelopen. Maar ik moet niet vergeten dat ik geduld moet hebben. Ik zegen in elk geval ons verleden. Ik heb erg van hem gehouden en ben hem dankbaar voor alles. Zo juist heb ik zijn dagboek gelezen. Zelfs in goede, poëtische momenten kwam alles hem ellendig voor. *Die negen maanden*